

LE-EZRATH HA-AM

Mededeelingenblad voor de Joden in het bevrijde Nederlandsche gebied.

Redactie: A. de JONG, Merellaan 15. Eindhoven

Prijs per nummer 20 cent

Ser inleiding.

Tot 1942 bestonden er in Nederland twee belangrijke Joodsche weekbladen. Te weten: het Nieuw Israëlitisch Weekblad en de Joodsche Wachter. Het eerste blad was het semi-officieele orgaan van het Kerkgenootschap stond althans op dezelfde basis, het tweede blad vormde het officieele orgaan van de Nederlandsche Zionistenbond. Beide weekbladen werden na verloop van tijd door de Duitsche bezetting verboden. Later werd onder verantwoordelijkheid van de voorzitters der Joodsche Raad het Joodsche Weekblad opgericht, dat op den duur zijn kolommen slechts mocht openstellen voor publicaties de deportatie (werkverschaffing!) der Joden betreffende. Van een opbouwende Joodsche pers kon natuurlijk geen sprake meer zijn.

Nu Nederland gedeeltelijk bevrijd is en het blijkt dat er een kleine Joodsche groep, Gode zij dank, door eigen vitaliteit en door veelal opofferende hulp van anderen, nog in het leven is, is het in de eerste plaats noodzakelijk, contact tot stand te brengen tusschen deze verspreide Joden. Organisatie ontbreekt vrijwel nog geheel. Het is stellig ook juister met het scheppen van een permanente organisatie te wachten tot heel Nederland bevrijd is. Alles is nu nog te vallig. Bovendien belamieren zoowel de verkeersmogelijkheden in het binnenland, als het ontbreken van postverkeer met het buitenland, in hooge mate verantwoorde organisatorische arbeid op grooter terrein. Wat in dit stadium van de bevrijding geschieden kan, is troepenschouw en bezinning. Wie zijn er nog over na de uitmoording? Waar zijn zij? Wie zoeken zij? Wat zijn hun geestelike en materieele noden? Wij moeten bijbrengen allen die als Jood geboren zijn, ook nu nog na dit lijden hun Jood-zijn een onverbreekelijk deel van hun leven wezen zien. Dit mededeelingenblad wil berichten verstrekken, die de Joden van kunnen zijn. Het wil bovendien, naar Nederlandsch voorbeeld, dienen „als trum van meeningsvorming, van studie, voorbereiding voor latere tijden". Wij willen allen, dat het Joodsche vraagstuk met nieuwe hevigheid bij en na de komende vrede aan de orde zal worden gesteld. Een principieele houding daartegenover zal noodzakelijk blijken. Wij moeten ons daar nu reeds op bezinnen, om der wille van onze eigen toekomst en om der wille van de vele gemartelde verstrooiden en opgejaagde ballingen van Israël overal ter wereld. Dit blad wil de gelegenheid tot deze bezinning aan ieder, die het Joodsche lot ter harte gaat, gaarne schenken.

Het z'iet zijn taak, zooals zijn naam zegt „Le-ezrath Ha-am" „het volk ter" . . . Moge het zijn gelijk de groo- . . . sche dichter Bialik zong: . . . aan schouder het volk . . .

Welkomswoord.

Met grote vreugde begroet ik de verschijning van een Publicatieblad voor de Joden in het bevrijde gedeelte van Nederland en gaarne maak ik van deze gelegenheid gebruik, om een woord tot mijn geloofsgenoten te richten. Een woord van gelukwens allereerst met de herleving uit de schijndood van het onderduiken. Dan ook een uiting van vreugde, dat op deze wijze weer contact mogelijk zal zijn tussen de helaas zo weinigen, die de grootste en wreedste Jodenvervolgung, die de wereld ooit aanschouwd heeft, mochten overleven. En nauwer contact en de innigste samenwerking tussen de verdoolde schapen zal ten zeerste nodig zijn, om te redden, wat nog te redden valt, om op de ruïnes van zo veel geestelijk en materieel Joods leven nieuwe bouw te doen verrijzen.

.. Wat in de eerste plaats daartoe nodig is, is samenwerking van allen, zonder uitzondering, met terzijdestelling van alle verschillen, met volledige uitschakeling van al wat verdeelt, met voorbijzien van elk persoonlijk belang. Ik zou U allen willen toeroepen: „Slaat de handen ineen, toont hoe wij, Joodse Nederlanders in eensgezindheid kunnen opbouwen!" Dan behoort . . . onze ontstellende ver . . . me te wanho . . . en heen de . . . altijd op-

Algemeene advies commissie.

Op initiatief van den Heer S. Roet, leider van het Centrale Registratie-bureau voor Joden, en op verlangen van het bestuur van de „Kring van Nederlandsche Joden te Londen" werden een aantal personen voor een vergadering uitgenoodigd, om tot stichting van een centraal comité te geraken, dat als advies commissie de belangen van de Nederlandsche Joden wil behartigen.

Ter vergadering aanwezig waren de dames: dr. Bettie Levie, dr. M. Spangenthal-Pinkhof en de heeren J. van Amerongen, Krp. J. Bos, Ir. M. Cohen, S. J. Colthof, mr. K. J. Edersheim, S. Eisenmann, L. Frank, S. Hartog, J. J. Hartogs, A. de Jong, dr. M. König, Lt. mr. A. Levisson, S. S. Meijer, S. Roet, Kapt. L. v. d. Rhoer, B. E. Spiero, L. M. H. Sternfeld.

De heer Weingaart was verhinderd, Opperr. Major S. Rodrigues Pereira heeft helaas door slechte postverbinding de uitnoodiging tot deze vergadering niet ontvangen

De vergadering werd toegesproken door Chaplain J. S. Shubow uit Amerika.

Bij de samenstelling der vergadering was er voornamelijk op gelet, dat alle schakeeringen binnen het Nederlandsche Jodendom vertegenwoordigd waren. Er zal ten spoedigste contact met alle Joodsche gemeenten en organisaties in het bevrijde gebied gezocht worden.

De vergadering werd geleid door den Heer A. de Jong. Na een inleidend referaat van den Heer S. Roet, kwam men tot de volgende besluiten:

1. Er wordt een centrale adviescommissie, welke voorloopig te Eindhoven zetelt, ingesteld. De naam dezer commissie zal nader bepaald worden.
2. Tot voorzitter wordt met algemeene instemming den heer A. de Jong gekozen.
3. Er zullen diverse studie-commissies benoemd worden.
4. Alle leden, het bestuur en de commissies beschouwen zich als voorloopig en waarnemend. Er zullen steeds plaatsen open zijn voor nog onbekende of „opduikende" personen.
5. Er zal nauw contact zijn met de Kring van Nederl. Joden te Engeland, met de Joodsche Coördinatie Commissie te Genève (Voorzitter Mr. S. Isaac, secretaris M. H. Gans) en met de Joodsche Coördinatie Commissie te Brussel, (Voorzitter Mr. K. J. Edersheim, secretaris H. I. Isaac).

Aldus is op deze vergadering een basis . . . waarop verder een centrale organi- . . . Joden van advies kan dienen, . . . dsche belangen behartigt, . . . scheugend was de . . . belangen op . . . eid tot

"לעזרת העם"

חנה דינר

רק הווה ועתיד

העתון "לעזרת העם" יצא במשך עשרה חודשים (ינואר-אוקטובר 1945) בעיר איינדהובן (הגיליונות האחרונים יצאו באמסטרדם). הוא הופיע בשפה ההולנדית, במתכונת של 4 עמודים (32 x 25 ס"מ), כאשר הגיליונות הכפולים מחזיקים 6 עמודים. הוא הודפס בבית דפוס קתולי. כותרתו וכן כותרות המדורים היו בשפה העברית, באותיות עבריות וכן בתעתיק ובתרגום הולנדי. אותיות דפוס לא היו בנמצא בבית הדפוס הקתולי והן צוירו על ידי חזן הקהילה. הוא הודפס, מתחילתו ועד סופו (שנגרם למעשה, עם רכישתו על ידי שבועון הקהילה היהודית ההולנדית) כ-500 עותקים בלבד. לינון, שהקים את העתון והוציא אותו בכוחות עצמו — החל בכתיבתו ועריכתו דרך ניהולו ועד הבאתו לדפוס — הצטרפו עד מהרה כמה עוזרות: תרצה ארנון — שתירגמה חומר מעברית ומאנגלית (גם שירה), מרים שתל — שכתבה וערכה את המדור לנוער ("לילדינו") וכן חומר הקשור למסורת יהודית (לפני חגים ומועדי ישראל) והעתונאית הנרייטה בועז — ששלחה כתבות מלונדון וכן שירים מפרי עטה. כן נוצר קשר עם סוכנות ידיעות, אשר סיפקה ידיעות שונות. מכתבים מארץ ישראל תפסו חלק ניכר בכל גיליון (השולח: ד"ר מאיר פרת).

פרשה מיוחדת היתה ההפצה. ינון מספר, כי מסר תחילה את כל המהדורה לחיילים היהודים של חילות בנות הברית שהיו מוצבים בקו החזית או סמוך לו, כדי שהם ידאגו להפצתו, בצורה פשוטה: "תנו גיליון אחד לכל יהודי שתפגשו". מאוחר יותר נוצר קשר עם קוראים והוכנה רשימת מנויים, אליהם נשלח העתון בדואר. "לעזרת העם" נהג כמקובל בעתונות ופרסם מודעות מסחריות ומשפחתיות תוך הרגשה, שמודעות אלה הן תמורת תשלום. מבחינה זו הוא היה עתון לכל דבר. בעיה שאין קורא בן-ימינו מודע לה היא הוצאת עתון לאור בתקופה של מחסור חמור בכל — כולל נייר להדפסתו. כאשר למימון: תחילה מימן ינון את העתון מכיסו. מאוחר יותר קיבל תמיכות מפה ומשם. הכנסות ממודעות ודמי מנויים השלימו את החסר.

אשר לתוכן העתון, חשוב תחילה לציין מה אין בו: אין התרפקות נוסטלגית על העבר. לחיי הקהילה היהודית שלפני השואה אין כמעט זכר וכן אין הדים למאורעות השואה, לזכרונות ממחנות הריכוז וההשמדה או מחוויות האימים של שהייה ממושכת במסותר. ההווה והעתיד הנחו את יוצרי העתון לקראת תחייה והשתקמות אישית, קהילתית ולאומית. דו"ח לקוני של מספר הנספים לפי ארצות תחת המשטר הנאצי מסתתר אי-שם בתחתית אחד העמודים. עם זאת היו גם כמה חריגים מכלל זה. אחד מהם ראוי לציין במיוחד: בליל הסדר תש"ה (1945) הוזמן ינון לשיחת רדיו בתחנת השידור החופשית "Hezzeitend Nederland". בשיחה זו הרשה ינון לצללי העבר המחריר לחדור מבעד למסך האופטימיות של התחדשות החיים היהודים, מה גם שהיא הופנתה בראש וראשונה למאוינים ההולנדים. השיחה שהיתה משופעת ציטטות מקראיות (העם ההולנדי אמון על הברית הישנה!), הודפסה במלואה כמאמר מערכת. ובכל זאת, צל השואה ריחף כענן קודר, עלה וצף מבין השיטין: ככל

המועד: ינואר 1945. המקום: אירופה המערבית. תבוסת כוחות "הציר" היתה לעובדה. הולנד מחולקת. שלושת המחוזות הדרומיים שלה שוחררו כבר על ידי כוחות בנות הברית בשלהי 1944, בעוד שהצפון נמצא עדיין תחת דמדומי משטר הכיבוש הנאצי. הוא ישוחרר רק באפריל באותה שנה. העיר התעשייתית איינדהובן הופכת למרכז, מעין בירה זמנית שם מתחילים להתרכז יהודים, שהסתתרו במשך חודשים ארוכים באזורים הכפריים בדרום המדינה ועתה החלו לחפש זה את זה. מיהדות הולנד, שמנתה קודם השואה כ-140,000 נפש, בעשרות רבות של קהילות בערים גדולות ובערי שדה קטנות — נשאר כרבע בלבד. אלה שהסתתרו במקומות מחבוא שונים מתחילים אט אט "לעלות על פני השטח". שרידים ממחנות הריכוז וההשמדה ישונו מאוחר יותר במשך השנה — טיפין טיפין. צעירים יהודים בודדים חשים צורך עז, כמעט מתוך התעוררות משיחית, להיחלץ ולפעול. אחד מהם, אשר "צרת האומה בלבו נגעה", כדברי ביאליק בשירו "לעזרת העם", היה אברהם ינון. לדבריו, הרגיש כי עליו לעשות למען אחיו היהודים, למען עם ישראל; ליצור קשר עם השרידים, אודים מוצלים מאש, אחד ממשפחה ושניים מעיר. אינטואיטיבית חש ינון, כי צרכי היהודים הם בראש וראשונה: קשר, מידע ותחושת שייכות. האמצעי לכך: הוצאת עתון. השם שנבחר: "לעזרת העם".

מספר ינון: "רצייתי מראש למנוע את הדעה או את התפיסה כי העתון מייצג השקפה (ציונית או אחרת), וזאת כדי לא לדחות קוראים יהודים פוטנציאליים (מתבוללים, ליברלים, אנטי-ציונים). לעתים חשתי, כי אני אחרון היהודים ואם אכן יש עוד יהודים בארץ זו (הולנד), הרי עלי מוטלת האחריות לגורלם." תחושת שליחות זו הנחתה את ינון גם מאוחר יותר, בייסוד הארגון "לעזרת הילד" ובפעולתו הנמרצת במסגרתו — למען הילדים היהודים, יתומי המלחמה, שהופקדו על ידי הוריהם בבתי נוצרים והיו צפויים לניתוק מן הקהילה היהודית. פעילות זו מצאה את ביטוייה בכתבות ובידיעות בעתון. לדעתו, לא היו לו שום כשרונות עתונאיים ואין להעריך את העתון בקריטריונים מקצועיים בלבד. במוצהר היה זה עלון מידע, אך במציאות לא היה זה רק מידעון כפורמט של 4 עמודים צנועים; העתון ועורכו היו כתובת לאנשים, שחיפשו קשר עם שרידי עולם שחרב, עם קרובי משפחה שאבדו עקבותיהם. לאחרים הוא שימש כתובת לחיפוש רכושם שאבד ואמצעי לשיקום כלכלי ולחיפוש עבודה. העתון מסר מידע חשוב ושימושי על הנעשה בקהילות שונות בהולנד (המדור "מעיר לעיר") שבחלקן חזרו לתיפקוד מסויים, אך לא רק בכך היתה חשיבותו רבה.

בעמוד מימין: אברהם ינון על רקע הגיליון הראשון של "לעזרת העם"

No. 6

Niesan 5705/Maart 1943

לעזרת העם

LE-EZRATH HA-AM HET VOLK TER HULPE

MEDEDEELINGENBLAD VOOR DE JODEN IN HET BEVRIJDE NEDERLANDSCHE GEBIED

Redactie en Administratie: A. de JONG - W. de Zwijgerstraat 22 - Eindhoven

PRIJS PER NUMMER 20 CENT

De avond van het... in deze uiting van... baarheid soms een... ENDEP

zoodra hij den oproep hoort. Op te trekken, de vrijheid tegemoet. I. S.

מתפוצות ישראל
MITTEFOETSOTH JISRAEEL
UIT DE DIASPORA

ליל די ינו
LIELADENOE
VOOR ONZE KINDEREN
HET PESACHFEEST.

בכל עיר ועיר מארץ ישראל
ME-ERETSJISRAEEL
UIT PALESTINA

BEVOL IER WA-IER UIT DE GEMEENTEN
EINDHOVEN, (Rodenbachlaan 14).

Verre en nabije vrienden! het... vertellen!

Niesan 15
22
23
24
soldaten: n, kome pen zijn. worden, maar en hun

נותרות בעברית בלעזרת העם"

הולנדי כמובן. כבר בגיליון הראשון הופיע מידע על מוסדות וארגונים יהודים, שנוסדו זה מכבר בהולנד ובארצות השכנות. התפרסמו ידיעות מן העולם היהודי ומן הקהילות היהודיות בהולנד, שהתחילו להשתקם ולתפקד. שני נושאים שלא ירדו עוד מעל דפי העתון ומעל דפי העתונות היהודית בהולנד בשנים הקרובות: בעיית יתומי המלחמה היהודים — "כבשת הרש" של שארית הפליטה, כפי שכונו בשירה היפה של הנרייטה בועז (השיר הודפס בגיליון האחרון); ובעיית הפליטים היהודים שהגיעו להולנד לפני המלחמה והיו בסופה חסרי נתינות הולנדית — על כל הסבל הכרוך בכך.

צורכי היהודים, כפי שהדבר מתבטא בעתון, לא היו רק חומרניים או בסיסיים, כמו מציאת קשר עם בני משפחה והשתלבות במקצוע ובתעסוקה; הופיעה בו גם פנייה בשפה האנגלית, לכל החיילים היהודים בצבאות בנות הברית, לתרום פרסומים יהודיים מכל סוג ובכל שפה, והמערכת הבטיחה להעבירם לקוראים.

כאמור, ארץ ישראל תפסה בעתון מקום מרכזי, לאו דווקא בכל הקשור לנושאים ה"גדולים". ד"ר פרת מירושלים כתב, בין השאר, על צמחי הארץ ועל בעלי החיים, על טיול בגליל ועל האוניברסיטה העברית. לאחר

שהזמן עבר, גברה הדאגה לגורל אלה שנשלחו "מזרחה" והתקוות לשובם התמוטטו. התפרסמו רשימות שמיות של יהודים שחזרו מן המחנות ושל אלה שעלו מן המחבוא, וכן רשימות של יהודים שהגיעו לחוף מבטחים בארץ-ישראל. מאידך, פרסם העתון רשימת נמענים, אשר עבורם ממתינים מכתבים כ"משרד הרישום המרכזי ליהודים" אשר באינדהובן (ואחר כך באמסטרדם). מכתבים אלה, כרובם, לעולם לא ייפתחו ולא ייקראו...

במאמר מערכת ראשון, מחודש שבט תש"ה, הסביר העורך לקוראיו את מטרות העתון: "להמציא את כל הידיעות והמידע שיכולים להיות לתועלת עבור יהודים". בין השאר, הוא קרא "לגבש עמדה עקרונית לגבי שאלת היהודים, אשר בוודאי תעלה על הפרק ביתר שאת ברגע בו יהיה שלום ותסתיים המלחמה." העתון הציע את עצמו ככמת דיון לשם גיבוש עמדה זו עבור כל מי אשר "צרת האומה בלבו נגעה". כאמור, ה"עמדה העקרונית" לא היתה מראשיתה ציונית מובהקת, אך תוך זמן קצר אי אפשר היה להסתיר את המגמה הציונית הברורה של יוצרי העתון, וככל שהעתון התגבש והלך נעשתה כוונה זו מפורשת יותר. כך למשל, נאומו של ד"ר חיים וייצמן בפני ציוני אנגליה התפרסם בו במלואו, בתרגום

השנייה בהולנד. הכותבים הם שני היסטוריונים הולנדים. ב. בדיקה מקיפה ומאלפת של תקופת השיקום של הקהילה היהודית מאת ההיסטוריונית אינקה בראז. ג. מאמר שנושאו: אינפורמציה ליהודים בעתונות הכללית, שנמצאה בלתי מספקת. מאת עורכת המשנה בנימה. ד. ראיון של האחרונה עם העורך אברהם ינון. השאלות בראיון מתייחסות הן לעתון ולדרכי הוצאתו והן לתקופה הנדונה מנקודת מבטו האישית והתנסויותיו של ינון עצמו, שהפך בן-לילה, בשל העתון שהוציא, לאחת מדמויות המפתח בציבוריות היהודית-הולנדית לאחר מלחמת העולם השנייה.

הספר הופיע בהולנד בשנת 1985 וזכה לקבלת פנים אוהדת מאוד. 13 כתבות וביקורות מפורטות הופיעו במשך חודשים אחדים לאחר פרסומו. הן ראו אור ב-11 כתבי-עת הולנדיים (4 מהם יהודים), במדורי ספרות ופובליציסטיקה ולעתים על עמוד שלם (שני עתונים סקרו את הספר פעמיים בהפרשי זמן קצרים). קשת התגובות השתרעה מאהדה ועד התפעלות בלתי מסויגת. כל הכותבים ציינו את התרומה החשובה שלו להיסטריוגרפיה של יהדות הולנד הבתר-מלחמתית, בה מורגש חסר רציני. 25 גיליונותיו של "לעזרת העם" ישמשו, ללא ספק, את ההיסטוריון בן-זמננו, שלא חווה את האירועים הטרגיים אך ההירואים ההם — בבחינת "יד ושם" למתים וגלעד ללוחמים.

חודשים אחדים נכלל בעתון קורס לעברית ובו תרגילים למתחילים ולמתקדמים. העתון (קרי: העורך, מורה לעברית במקצועו) הציע לקוראים לשלוח אליו תשובות לשאלות שהועלו והבטיח להחזירן מתוקנות תמורת מעטפה מבוילת.

"לעזרת העם" — הספר על העתון

עתונים מסיימים, בדרך כלל, את חייהם עם גיליונם האחרון. לא כך קרה במקרה שלפנינו. אמנם "לעזרת העם" נסגר באוקטובר 1945, אך אברהם ינון, שניחן בחוש היסטורי מפותח, שמר על כל הגיליונות והביאם עמו בעלותו לארץ בשנת 1947. כאשר ביקר הולנד בשנת 1984, נכנס לספריית הרוזנטאליאנה (ספרייה, העוסקת בהיסטוריה יהודית-הולנדית באוניברסיטת אמסטרדם), שם פגש את הספרן והתיאולוג ד"ר פ. הוכוואוד (F. Hogewood). מאוחר יותר נפגשו השניים בירושלים, בה גר ינון, ואז סיפר הלה לאורחו את סיפור העתון. מרגע זה לא נח הוכוואוד עד אשר מצא מו"ל להוצאת הספר (הוצאת חורקים). הספר יצא לאור אחרי שטרח רבות, יחד עם העתונאית היהודיה תמרה פֶּגִימָה, בעריכתו. הוא כולל מהדורת פקסימיליה של העתון בשלמותו (בחלקו השני), כאשר בחלקו הראשון נכללים מאמרי מבוא ורקע חשובים: א. מאמר תמציתי וענייני על הרקע ההיסטורי-צבאי של שלהי מלחמת העולם